

Jaargang 44

Nummer 5

Juni 2013

DemocratieLAB geopend

Maatschappij Politiek

Vakblad voor
Maatschappijleer

Lespakket 200 jaar Koninkrijk voor maatschappijleer

Vanaf 30 november 2013 vieren we dat het Koninkrijk der Nederlanden 200 jaar bestaat. ProDemos schenkt aandacht aan dit jubileum met een interactief lespakket. De lessen gaan in op echte maatschappijleerthema's zoals pluriforme samenleving, rechtsstaat, identiteit, democratie, ongelijkheid, etc.

Het Koninkrijk langs de democratische meetlat

Wat zijn de verworvenheden van de laatste 200 jaar, en wat vinden we van die verworvenheden? Per thema zijn er twee werkvormen, die u naar eigen inzicht in uw lessen kunt gebruiken. Uw leerlingen leggen bijvoorbeeld het Koninkrijk langs de democratische meetlat, onderzoeken waarom de Gouden Koets en de VOC-mentaliteit tot een nationale discussie kunnen leiden, of maken een Twitterprofiel voor Nick (van Simon).

Pakket bestellen

Er is een pakket voor vmbo en een pakket voor havo/vwo. Een pakket kost 10 euro. Beide pakketten bestaan uit 30 leerlingenboekjes en een docentenhandleiding. Bestel nu en ontvang het lespakket aan het begin van volgend schooljaar.

Meer informatie vindt u op www.prodemos.nl/200jaarkoninkrijk.

Uw leerlingen in de Ridderzaal op 30 november?

Uw leerlingen kunnen kans maken op een plaats in de Ridderzaal bij de officiële opening van de feestelijkheden op 30 november. Lees op de website hoe!

Redactioneel

Toen televisie in de jaren vijftig in Nederland haar intrede deed, meenden velen dat een tijd van volksverheffing was aangebroken. Met een kijkkasttheater in elk huishouden werd voor de gewone man en vrouw immers bereikbaar wat tot dan toe aan een elite was voorbehouden. Inmiddels weten we beter, maar moeten we daaruit concluderen dat we het hele idee van de televisie als doorgeefluik van kennis en cultuur met een grote C maar beter overboord moeten zetten? Me dunkt van niet. Toch lijkt de bezuinigingsdrift die onze overheid in zijn greep houdt zich op de terreinen van kennis en cultuur onbelemmerd uit te kunnen leven - juist met behulp van het argument dat kennis en cultuur zaken zijn van *de elite* die zichzelf ook wel zonder subsidie kan redden. Was die subsidie dan niet (ook) bedoeld om ze voor ieder beter toegankelijk te maken? Bas Banning interviewde voor dit nummer Geerle van der Wijk die uitlegt hoe het bezuinigingsmes de Schooltv gaat kortwieken, de zoveelste stap naar uitholling van de educatieve functie van het publieke omroepbestel. We hebben al meer dan tien jaar de mond vol van de kloof tussen de burgers en de politiek. Die laatste zou een exclusief speelveld van de hoogopgeleide elite zijn geworden. Los van de vraag hoe waar dat is, lijken maar weinigen te beseffen dat het snijden in subsidies voor cultuur en kennisoverdracht de kloof tussen *hoog* en *laag* vergroot. Bezuinigen gaat immer langs de weg van de minste weerstand. 'Alles van waarde is weerloos', dichtte Lucebert. Een mooie tekst voor de laatste aflevering van Schooltv.

Hans van der Heijde

Inhoud

'We blijven programma's voor het voorgezet onderwijs maken'	4
<i>Interview met Schooltv-eindredacteur Geerle van der Wijk</i>	
Kamerleden CDA knoeien met examen	6
Discriminatie of niet?	8
<i>Gelijkheid, gelijke behandeling en discriminatie</i>	
Maatschappijleer in Georgië	10
<i>Studiebezoek aan de Kaukasus</i>	
Koning van een republiek?	14
<i>Discussiepunten voor les over monarchie en republiek</i>	
DemocratieLAB	16
<i>Practicum voor Maatschappijleer</i>	
Maatschappijleer is geen wedstrijd	19
RUBRIEKEN	
Grom	7
De werkvloer	18
<i>Werkweek</i>	
Recensie	20
<i>Orgaandonatie</i>	
Geknipt	21
NVLM	22
Gesignaleerd	23

Interview met Schooltv-eindredacteur Geerle van der Wijk

'We blijven programma's voor het voortgezet onderwijs maken'

Bas Banning

'Schooltv voor voortgezet onderwijs geschrapt', deze verontrustende kop stond op 23 april op de websites van de landelijke dagbladen. Bas Banning vroeg Geerle van der Wijk, eindredacteur Educatie NTR Schooltv, wat er waar is van dit bericht. Gloort er nog hoop aan de horizon?

Op 23 april meldde het *Algemeen Dagblad*: 'De NPO schrapt vanaf september 2014 de Schooltv-programma's voor het voortgezet onderwijs'. Met deze beslissing zou er een einde komen aan vijftig jaar schooltelevisie voor het voortgezet onderwijs. Later op de dag wordt het bericht genuanceerd. Er wordt gesneden in het educatieve aanbod, maar Schooltv blijft bestaan. Het commentaar van de Nederlandse Publiek Omroep (NPO) belooft echter niet veel goeds voor de toekomst: 'We zijn een omroep met educatieve programma's, maar geen school met televisieprogramma's', aldus NPO-woordvoerder Erik Kroeze. De bezuinigingen komen hard aan in Hilversum. Betekent dit dat programma's zoals *Focus op de Maatschappij*, *Dossier Maatschappijleer* en de *Histoclips* verdwijnen? Tijd om te praten met Geerle van der Wijk, al sinds jaar en dag als eindredacteur betrokken bij de programma's van Schooltv.

Waarom is voor deze bezuiniging gekozen?

'In het eerste kabinet-Rutte had men besloten dat er voor 200 miljoen euro bij de publieke omroep moest worden bezuinigd. Bij de vorming van het tweede kabinet-Rutte was er op het laatste moment nog geld tekort. In deze uitruil werd er nog eens 100 miljoen bij de publieke omroep weggehaald. Een bezuiniging van 300 miljoen euro betekent een derde van de totale begroting.'

Heeft de NPO beslist dat Schooltv verdwijnt?

'De financiering van de Publieke omroep zit ingewikkeld in elkaar. Het geld gaat naar de NPO zit op de geldkist en verdeelt het geld over de omroepen. Dat gaat volgens ingewikkelde verdeelsleutels. De NTR is samen met de NOS een taakomroep. Dat betekent dat wij een wettelijke taak hebben. Onze taak is het bieden van informatie, educatie, kunst en cultuur, maar aan die taak is geen geldbedrag gekoppeld.

Alles draait in Hilversum om het *geld-op-schema principe*. Op een bepaald uitzendtijdstip, bijvoorbeeld van 7 tot 8 uur 's avonds, krijg je als omroep een bepaald bedrag om voor dat tijdstip dat programma te maken. De NTR is hierbij

Geerle van der Wijk (foto: NTR)

altijd in het nadeel. Wij hebben niet meer geld dan we van de NPO krijgen. Andere omroepen, zoals de VARA en de TROS hebben niet alleen geld uit het geld-op-schema principe, maar verdienen zelf ook geld, bijvoorbeeld uit de verkoop van omroepbladen. Als de NTR voor een bepaald tijdslot dus geen geld krijgt hebben we geen geld om het programma te maken.

Schooltv voor het voortgezet onderwijs heeft haar uitzendtijdstip van 5 tot 6 uur in de ochtend. Dat lijkt volkomen idioot, maar het is het heerlijkste tijdstip om uit te zenden: we zitten niemand bij de publieke omroep in de weg en docenten kijken toch al nooit direct naar onze programma's. Het uitzendtijdstip maakt voor ons dus niet uit. Ook bij de BBC zie je op dit tijdstip programma's voor het onderwijs. We moeten programma's op televisie uitzenden, omdat we dan geld krijgen en omdat we op die manier online staan, op www.uitzendinggemist.nl of www.schooltv.nl.gemist zijn te vinden of op de online docentpagina's van *Dossier Maatschappijleer* en *Focus op de maatschappij*. Kortom: door op televisie uit te zenden besta je ook online. Met de komst van de bezuinigingen heeft de NPO besloten vanaf september 2014 geen geld meer aan de nachtprogrammering (in het geval van Schooltv tussen 5 en 6 uur 's ochtends) te besteden. Geen geld voor de nachtprogrammering betekent geen geld voor de NTR om nieuwe programma's voor het voortgezet onderwijs (inclusief Maatschappijleer) te maken. Waar we nu mee bezig zijn is om te kijken of er online mogelijkheden zijn. Voor het onderwijs is dat natuurlijk niet nieuw, er wordt veelal online gekeken.'

Waar moeten we dan aan denken?

'De NTR heeft een belangrijke toonaangevende nieuwsrubriek, *Nieuwsuur*, dat zes dagen per week wordt uitgezonden. Dit programma blijft gelukkig bestaan. Wij gaan nu kijken of we samen met de redactie van *Nieuwsuur* items kunnen maken. *Nieuwsuur* biedt actuele items waarin het voor Maatschappijleer - maar bijvoorbeeld ook voor het vak Economie - belangrijke principe van context en duiding zit. Er zijn veel items uit *Nieuwsuur* bruikbaar en geschikt. Die items willen we uit *Nieuwsuur* halen en, indien nodig, bewerken. Die items komen dan

online bij www.schooltv.nl te staan. Zo had *Nieuwsuur* onlangs een item over privacy en *whatsapp*. Dat is een mooi maatschappijleeronderwerp dat het verdient om uit *Nieuwsuur* te worden gelicht. Wij koppelen dan een dergelijk item met verwerkingsmogelijkheden en lessuggesties aan het curriculum zodat docenten in een oogopslag zien dat er mooi materiaal voor het thema Massamedia is.

De bezuinigingen gaan in het najaar van 2014 in, maar we willen kijken of we eerder met deze nieuwe formule kunnen starten. *Nieuwsuur* is zeer zeker geschikt te maken voor de havo en het vwo, maar voor het vmbo is er een hele slag te maken. Zo gebruiken we nu al wel items uit *Nieuwsuur* voor de kijk-en luistervaardigheden bij het vak Nederlands voor het vmbo. Een dergelijke werkwijze kunnen we bijvoorbeeld ook bij de geschiedenisserie *Andere Tijden* hanteren.'

Hoe ziet u de bezuinigingen op Schooltv?

'Ik vind dat de NPO uitermate onverstandig bezig is, juist in deze beeldcultuur waarin mediawijsheid een meer dan voorname rol speelt. Met onze programma's voor de vakken Maatschappijleer, Culturele en Kunstzinnige Vorming, Biologie, Geschiedenis, Aardrijkskunde en Economie in het voortgezet onderwijs, bereiken we gemiddeld 60 tot 70 procent van de docenten. Die gaan wekelijks met ons materiaal in de klas aan de slag. Daarmee bereiken we een aanzienlijk deel van de 12- tot 18-jarigen. Het lijkt wel alsof de NPO dat niet belangrijk vindt. We hebben duidelijk gemaakt hoe Schooltv werkt, maar de NPO staat op het standpunt dat wij niet van de scholen zijn: "Als je iets voor de scholen wilt, ga dan maar naar het Ministerie van Onderwijs".

Het wrange is dat we dit jaar vijftig jaar schooltelevisie vieren. Een van de eerste programma's was een aardrijkskundeprogramma voor het voortgezet onderwijs. Het voortgezet onderwijs heeft de langste traditie bij Schooltv. Daar komt nu in de huidige vorm een einde aan. We blijven wel materiaal voor het voortgezet onderwijs maken, alleen zullen we daarbij naar andere wegen moeten zoeken om dat op de juiste en vooral goede onderwijskundige manier

te doen. De mogelijkheden zijn er in elk geval wel!'

Hoe ziet de toekomst er uit?

'De toekomst bij de NTR is op dit moment onzeker. Deze bezuinigingsronde zal met ontslagen in het hele pand gepaard gaan. De directie van de NTR heeft echter aangegeven dat het voortgezet onderwijs belangrijk is. De NTR heeft er niet zelf voor gekozen om de nachtprogrammering te schrappen, maar we hebben geen zak met geld voorhanden. Doordat er geen geld van de NPO komt, hebben we geen verdere financiële middelen. Op het moment dat we niet voor een tijdslot kunnen inschrijven krijgen we ook geen geld, en dan kunnen we deze programma's niet meer maken.

De publieke omroep is door zijn programma's voortdurend bezig om een grijs publiek aan te spreken. Heel wezenlijk is dat we in Hilversum veel te weinig met elkaar de discussie voeren over wat een publieke omroep zou moeten zijn. Ook bij de publieke omroep waart het spook van de kijkcijfers rond. Moet je in alles de commerciële omroepen willen navolgen? Volgens mij is een publieke omroep een omroep die zich in elk geval met nieuws, informatie, cultuur, kunst en educatie bezighoudt, natuurlijk voor een breed publiek. De slogan van de NTR is *Speciaal voor iedereen*. Voor iedereen? De NPO zondigt daaraan, omdat programma's voor de leeftijd van 12 tot 18 jaar worden geschrapt.'

Wat kunnen maatschappijleerdocenten doen?

'Zij kunnen hun steun betuigen (dat mogen ze bij mij doen en ik speel het door: geerle.van.der.wijk@ntr.nl) en natuurlijk onze programma's, die allemaal ook online staan, blijven gebruiken. Laten we vooral het *beeld* blijven gebruiken en dit in onze lessen inzetten. Vandaag de dag leren jongeren van en met schermen. Daar ligt een taak voor het onderwijs, maar ook voor ons als educatieve verhalenvertellers. Ik denk dat we daar een belangrijke rol in kunnen en moeten blijven spelen.' ◀

Wilt u op dit interview reageren, stuur dan een e-mail naar: b.banning@maatschappijenpolitiek.nl.

Kamerleden CDA knoeien met examen

Op 17 mei stelden Jaco Geurts en Michel Rog van het Tweede Kamerfractie van het CDA Kamervragen over een tekst uit het havo-examen Nederlands. Het verbaast hen dat een interview met professor Roos Vonk in het examen Nederlands terechtkomt, omdat Vonk is berispt naar aanleiding van haar samenwerking met de frauderende hoogleraar Diederik Stapel. Wie de tekst uit het examen bekijkt ziet direct dat het geen interview is, maar daarover wil ik de Kamerleden niet kapittelen. Belangrijker is dat zij de link met de fraude van Stapel als aanleiding gebruiken om een andere kritische vraag over het examen te stellen. De betreffende volksvertegenwoordigers vragen staatssecretaris van Onderwijs Sander Dekker of hij het op zijn plaats vindt dat de examenmakers voor kinderen in een ontvankelijke leeftijdsgroep een tekst gebruiken, waarin vleeseters als asociale en domme mensen worden weggezet.

Mijn klomp brak toen ik deze vraag las. De twee Kamerleden lijken havo-5-leerlingen – nog maar een klein stapje verwijderd van een vervolgopleiding in het hbo – te zien als willoze slachtoffers van elke tekst die hen wordt voorgeschoteld. Blijkbaar is het CDA bang dat deze leerlingen zich na het lezen van deze tekst *en masse* tot vegetariër beke-

Blijkbaar is het CDA bang dat examenkandidaten zich tot vegetariër bekeren
(foto: Evan Emos)

ren. Men zou bijna denken dat teksten en bronnen in een examen helemaal geen opinies mogen bevatten, om te voorkomen dat leerlingen 'in deze ontvankelijke leeftijd' ineens van mening veranderen. Ik heb meer vertrouwen in de leerlingen, temeer omdat in het examen ook een tekst is opgenomen waarin een andere wetenschapper Vonk van repliek dient.

Bijzonder

Deze Kamervragen kunnen als een incident worden afgedaan, maar wie dagblad *Trouw* van 11 mei jongstleden leest weet dat de angst voor gevoelige onderwerpen in het eindexamen dieper zit. Directeur Geert van Lonkhuyzen van het College voor Examen (CvE), dat verantwoordelijk is voor de vaststelling van de examenopgaven, zegt daarin dat nog eens extra naar vragen over politiek, religie of het Koninklijk Huis wordt gekeken. Gelukkig zegt Van Lonkhuyzen

ook dat elke vraag gesteld moet kunnen worden. Het CvE moet immers kijken naar de kwaliteit van de vragen, niet naar opvattingen in de bronnen waarover vragen worden gemaakt. Desondanks lijkt het erop dat examens in de praktijk maar over een deel van de maatschappelijke realiteit mogen gaan. De CDA-Kamerleden gaan nog een stap verder door aan de staatssecretaris te vragen bepaalde meningen in examens helemaal taboe te verklaren. Voor een partij die pal voor de vrijheid van onderwijs staat is dat op zijn zachtst gezegd een bijzondere opvatting. Een docent Maatschappijleer of Maatschappijwetenschappen is in zijn lessen dagelijks bezig met onderwerpen waarover tegenstrijdige meningen bestaan. Over onderwerpen als politiek en het Koninklijk Huis hebben leerlingen ook eigen opvattingen die in de klas mogen worden geventileerd en ook in het klaslokaal zijn er principiële vegetariërs en overtuigde vleeseters. Bij Maatschappijleer leren jongeren dat mensen verschillende waarden en belangen hebben en dat daarover politieke

en maatschappelijke discussie mogelijk is.

Als deze verschillende waarden en belangen geen onderdeel van het examen mogen uitmaken, dan onderschatten we onze leerlingen en kunnen we de kennis die we aan leerlingen overdragen niet meer toetsen. Hoe moet bijvoorbeeld worden getoetst of een leerling weet wat een christendemocratische ideologie inhoudt als in het examen geen tekst mag worden

gebruikt waarin een CDA'er zijn opvattingen weergeeft en als in een examen een tekst van een CDA'er mag worden gebruikt, waarom dan geen artikel van Roos Vonk?

Zonder bagage

Het is de taak van docenten en examenmakers om leerlingen een zo volledig mogelijk beeld van de maatschappelijke en politieke werkelijkheid te geven. Docenten willen leerlingen laten leren en examenmakers willen hen vragen stellen waardoor kan worden getoetst wat zij weten en kunnen. Daarbij moeten examenmakers er rekening mee houden dat teksten bij leerlingen emoties kunnen oproepen die van het examen afleiden. Zo wordt bij Criminaliteit en rechtsstaat, een van de examenthema's van Maatschappijwetenschappen, een gevoelig onderwerp als incest gemeden. Er zijn dus grenzen, maar de grens die door de CDA-parlementariërs wordt getrokken maakt het ondoenlijk om een goed examen te maken. Als men de gedachtegang van de CDA'ers volgt wordt zelfs goed onderwijs onmogelijk. Leerlingen in aanraking brengen met stevige opinies en politieke discussies leert hen hun eigen standpunt te bepalen en zich in te leven in de waarden en belangen van mensen die anders naar de wereld kijken; essentiële vaardigheden om als volwaardig burger de samenleving in te stappen. Het CDA stuurt de leerlingen echter liever zonder deze bagage de wijde wereld in. ◀

Coen Gelinck

Wilt u op dit commentaar reageren, stuur dan een e-mail naar: c.gelinck@maatschappijenpolitiek.nl.

Samenzwering

Onderzoek wijst uit dat samenzweringstheorieën vooral populair zijn onder stemmers op populistische partijen. Onder de bevolking als geheel is het minder, maar evengoed nog bij een verontrustend hoog percentage.

Complotliefhebbers hanteren een gemakzuchtig wereldbeeld. Dat toeval wel degelijk bestaat bijvoorbeeld, dat wil er bij hen niet in. Elke ramp moet naast een oorzaak, een dader en een schuldige ook altijd een reden hebben. Op de plaats delict van een schokkend misdrijf of ongeval verschijnen bloemen, kaarsjes en borden met: 'Waarom?'

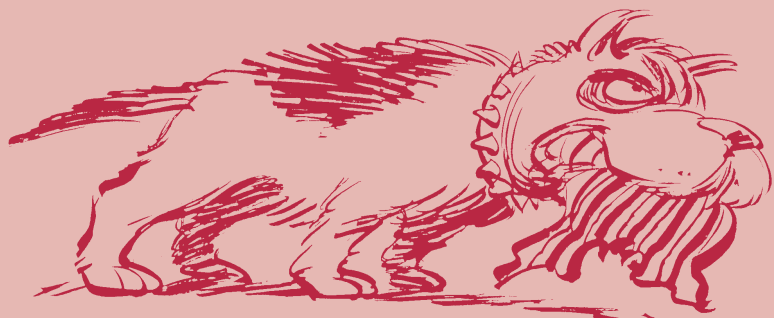
Men is ervan overtuigd dat niets zomaar gebeurt. Fel is de verontwaardiging als moslims op een drama reageren met een gelaten 'inshallah'. Dat wij christenen nog geen halve eeuw geleden in eigen jargon ('de wegen van de Heer zijn duister') op dezelfde manier ziekte, dood en rampen een plaats gaven, dat vergeet men voor het gemak. Het zou ons later boven wel worden uitgelegd en daar hadden we vrede mee. Ook wij hadden toen nog geen samenzwering als verklaring nodig.

In deze door de wetenschap gedomineerde eeuw eisen we de verklaring in het hier en nu. We zetten de wetenschap daarvoor in, maar voor het gewone volk duurt gedegen onderzoek te lang; zorgvuldigheid en nuance komen verdacht over. Verklaring klinkt als verontschuldiging. Nee, er moet meer achter zitten, de elite houdt zaken achter voor de gewone man. Men doet liever zelf aan theorievorming. Het is overduidelijk dat achter al het kwaad in de wereld, achter alles wat misgaat of tegenvalt, een samenzwering schuilgaat. Het publiek zet de echte wetenschappers onder druk om te bewijzen dat dat niet zo is. Probleem is dat dat zelden lukt, of even moeizaam als het weerleggen van de claims van alternatieve genezers.

Samenzweringstheorieën vormen het volkswetenschappelijke antwoord op alle onzekerheden van het leven na het wegvallen van de religieuze verklaringsmodellen.

Grom

g.vanrossum@maatschappijenpolitiek.nl

Discriminatie of niet?

Hans van der Heijde

Gelijkheid, gelijke behandeling en discriminatie vormen een begripsmatige drie-eenheid die bij meerdere onderwerpen van Maatschappijleer opduikt en vaak voor veel verwarring zorgt. Dat discriminatie niet mag, dat weet iedere leerling, maar de vraag wanneer wel en wanneer niet van discriminatie kan worden gesproken, ligt al een stuk lastiger.

Wie om zich heen kijkt stelt vast dat iedereen van elkaar verschilt: we zijn geen identieke reageerbuisklonen, we zijn naar uiterlijke en innerlijke kenmerken allemaal unieke individuen. Slechts in rechtsstatelijke zin zijn we gelijk: zodra we 18 jaar zijn, hebben we dezelfde grondwettelijk gegarandeerde rechten en vrijheden en voor de wet zijn we gelijk omdat de wet ons slechts als staatsburgers kent; oftewel individuen met dezelfde vrijheden, rechten, en plichten.

De wet, daarmee wordt kennelijk het hele gebouw van wetten bedoeld.

Wanneer echter naar elk van die wetten afzonderlijk wordt gekeken, dan blijken vele nu juist allerlei onderscheidingen te maken. Waar het ene individu dankzij een wet wel huursubsidie krijgt, ziet een ander zijn aanvraag afgewezen en waar de ene bankrover tien jaar cel krijgt toegemeten, kan zijn mededader er voor hetzelfde delict met zeven jaar afkopen, omdat zich bij hem verzachtende omstandigheden voordoen.

Zo gelijk zijn we dus niet voor de wet. Daar moet een bepaling bij: we zijn voor de wet gelijk in gelijke gevallen. Gegeven dat geen twee gevallen ooit hele-

maal gelijk zijn, is die gelijkheid voor de wet dus echter eerder een ideaaltypisch beginsel dan praktische werkelijkheid. Discriminatie mag niet, maar in de letterlijke betekenis van het woord maakt de wet, en dus de staat, permanent onderscheid. Daar is niets onredelijks aan: als gevallen verschillen, kan dat verschil in behandeling rechtvaardigen.

Grondwet en discriminatie

Artikel 1 van de Grondwet zegt dat in gelijke gevallen discriminatie niet is toegestaan. Men moet nu begrijpen dat de Grondwet daarmee een ideëel beginsel uitdrukt. Bovendien moet men bedenken dat het niet de Grondwet is die de Commissie Gelijke Behandeling en de rechter als toetssteen gebruiken bij de beoordeling of in een bepaald geval sprake is van discriminatie, maar de Algemene Wet Gelijke Behandeling (AWGB) uit het Burgerlijk Wetboek, respectievelijk artikelen van het Wetboek van Strafrecht met betrekking tot discriminatie.

Overigens blinkt Artikel 1 van de Grondwet uit in slordigheid en vaagheid. Het stelt niet duidelijk of het alleen terugslaat op de overheid in de zin dat die

gelijke gevallen gelijk moet behandelen, of dat de overheid overal en steeds waar zich discriminatie voordoet, die moet bestrijden. Onduidelijk blijft ook of Artikel 1 boven andere grondwetsartikelen gaat, zoals Artikel 6 over de geloofsvrijheid. Als een school om religieuze redenen homoseksuele leerkrachten weert, is dat strijdig met Artikel 1 en met de Algemene Wet Gelijke Behandeling en doet zich dus de kwestie voor of dat weren moet worden toegestaan op grond van de geloofsvrijheid, dan wel moet worden verboden op grond van Artikel 1 en de Algemene Wet Gelijke Behandeling. Verder spreekt de tekst, bij de opsomming van gevallen die geen aanleiding tot ongelijke behandeling mogen zijn, ook van *ras*. Dat is vreemd. In 1983, het jaar waarin het huidige Artikel 1 in de Grondwet werd opgenomen, waren alleen racisten er nog van overtuigd dat een raciale indeling van de mensheid zinvol was; alle wetenschappers die zich met menselijke kenmerken en erfelijkheid bezighouden - biologen, antropologen, sociologen en biochemici - hadden decennia eerder al aangetoond dat zo'n indeling nonsens is.

Zelfs strijdigheid van wetten met Artikel 1 leidt in Nederland niet zonder meer tot wijziging van die wetten. Neem het voorbeeld van de Weduwen- en Wezenwet (WWW), die tot verdriet en frustratie van enkele duizenden weduwnaars tot 1997 van kracht bleef en pas na een uitspraak van een Europees Hof tot Algemene Nabestaandenwet (ANW) werd omgevormd.

Discriminatie

Om te kunnen bepalen of in een bepaald geval sprake van discriminatie is, is een duidelijke definitie nodig; een definitie die criteria bevat op basis waarvan men kan oordelen, zoals die van Frank Bovenkerk uit 1978: 'Onder discriminatie wordt verstaan het ongelijk behandelen van personen of groepen op basis van kenmerken van die personen of groepen, die in de gegeven situatie niet relevant moeten worden geacht'.

Deze definitie levert twee criteria op: (i) er moet sprake zijn van ongelijke behandeling van een persoon of groep, en (ii) die ongelijke behandeling moet zijn gebaseerd op kenmerken van die persoon of groep die in de gegeven situatie niet relevant zijn. Het ongelijke van de

behandeling alleen is dus niet een voldoende voorwaarde voor het vaststellen van discriminatie. Er moet ook aan het irrelevantie criterium zijn voldaan. Neem de volgende twee gevallen:

- Een winkelketen wijst vrouwelijke sollicitanten naar banen voor winkelpersoneel af op grond van het feit dat zij op religieuze gronden een hoofddoek dragen en aankondigen dat ook bij de uitoefening van hun functie te zullen doen. De winkelketen verdedigt dat besluit met het argument dat eerder is gebleken dat sommige klanten wegblijven als ze met hoofddoekdragend winkelpersoneel worden geconfronteerd.
- Een sollicitante naar de functie van griffier bij een rechtbank wordt afgewezen op grond van het feit dat zij heeft aangekondigd bij de uitoefening van haar functie op religieuze gronden een hoofddoek te dragen.

In welke gevallen is sprake van discriminatie? Geen? Beide? Wel in het eerste geval, maar niet in het tweede, of andersom? In beide gevallen is duidelijk sprake van ongelijke behandeling: aan het eerste criterium is dus voldaan. Het is echter niet voldoende om tot discriminatie te besluiten. Voor het eerste geval kan worden vastgesteld dat het kenmerk op grond waarvan werd afgewezen - het dragen van een hoofddoek - volstrekt irrelevant is voor de uitoefening van de functie. Uw leerlingen zullen nu misschien zeggen dat inkomstenderving tengevolge van wegblijvende klanten wel relevant is. Dat is zo, maar die redenering gaat niet op. De klant mag dan koning zijn, maar als de klant graag discriminatie ziet, rechtvaardigt dat niet dat de winkelier discrimineert. Kortom, in het eerste geval is sprake van discriminatie en de Commissie Gelijke Behandeling zal ook zo oordelen. In het tweede geval geldt dat de griffier deel uitmaakt van de rechterlijke macht. De rechterlijke macht is niet alleen onafhankelijk, maar behoort ook onpartijdig te zijn en dat uit te stralen. Uiterlijke blijken van religieuze opvattingen zijn daarmee in strijd. Dat maakt het dragen van een hoofddoek in de gegeven situatie van uitoefening van het griffierschap tot een relevant, ongewenst kenmerk dat afwijzing van deze sollicitante rechtvaardigt. Er is dus geen sprake van discriminatie.

'Allen die zich in Nederland bevinden, worden in gelijke gevallen gelijk behandeld', tekst Artikel 1 gegraveerd in een monument voor het gebouw van de Tweede Kamer (foto: ProDemos)

Gelijke behandeling

Nog lastiger wordt het bij wat wel *statistische discriminatie* wordt genoemd. Stel, een verzekeringsmaatschappij verhoogt de premie voor autoverzekeringen voor de leeftijdsgroep 18 tot 24 jaar op grond van het aantoonbare feit dat die groep autobezitters relatief en gemiddeld meer brokken maakt dan andere leeftijdsgroepen. Het punt is dat dit statistische feit niets zegt over individuen in die groep, alleen maar dat in die groep meer brokkenpiloten voorkomen dan in andere groepen. Al die individuen van 18 tot 24 jaar die veilig rijden - net zo veilig als de meeste individuen uit oudere leeftijdsgroepen - moeten desondanks meer premie betalen. Met ander woorden: zij worden ongelijk behandeld in wat qua veiligheidsrisico's toch als gelijke gevallen mogen worden beschouwd. Discriminatie dus? Soms, bij ongelijkheid van gevallen, kan nu juist gelijke behandeling discriminatie tot gevolg hebben, met de kanttekening dat de Algemene Wet Gelijke Behandeling en het Wetboek van Strafrecht daar geen rekening mee houden. Neem de leerkracht die zijn leerlingen gelijk wenst te behandelen, als eis stelt dat al hun schriftelijke producten in correct Nederlands zijn gesteld en zijn beoordeling daar sterk van laat afhangen. Wat te doen als het lokale asielzoekerscentrum twee nieuwe leerlingen aflevert, die nog maar een jaar in Nederland verblijven en wier beheersing van het Nederlands (nog) ver achterblijft bij de rest van de klas?

Gelijke behandeling van deze twee en dus de ene onvoldoende na de andere? Nee, het ongelijke van de gevallen eist hier ongelijke behandeling.

Positieve discriminatie

Als door een langdurige praktijk van discriminatie bepaalde groepen in een maatschappelijk achtergestelde positie zijn geraakt, is eliminatie van die discriminatie niet genoeg om binnen afzienbare tijd gelijkheid te bewerkstelligen. Dan zal er moeten worden gecompenseerd door die groepen gedurende een bepaalde tijd een voorkeursbehandeling te geven. Dat wordt *positieve discriminatie* of (om negatieve connotaties te vermijden) *positieve actie* genoemd. Een bezwaar tegen positieve actie is dat het statistische discriminatie bewerkstelligt van individuen uit voorheen bevoorrechte groepen. Ten slotte, discriminatie is gedrag en moet niet met opvattingen worden verward. Zo is racisme een opvatting en als zodanig niet verboden. Gedragingen met een racistisch karakter, inclusief het verspreiden van racistische opvattingen, zijn dat wel. Kortom, het is niet verboden te vinden dat discriminatie van bepaalde groepen een goed idee is, maar het is wel verboden je naar dat idee te gedragen. ◀

Wilt u op dit artikel reageren, stuur dan een e-mail naar: h.vanderheijde@maatschappijenpolitiek.nl.

Maatschappijleer in Georgië

Wolter Blankert

Veertien docenten Maatschappijleer, Aardrijkskunde en Geschiedenis offerden hun meivakantie op om zich in heden en verleden van Georgië en Armenië te verdiepen. Zij kwamen tot de conclusie dat deze beide voormalige sovjetrepublieken aan de Aziatische kant van de Kaukasus niet verder van ons af staan dan bijvoorbeeld Slowakije. Het Europees Platform stelde beurzen voor dit studiebezoek beschikbaar en Wolter Blankert reisde mee.

Van buiten ziet het gebouw van de Rcheulishvilschool in Tbilisi, de levendige hoofdstad van Georgië, er indrukwekkend uit. Het interieur met verpulverde parketvloeren en wanden en deuren vol gaten wekt daarentegen de indruk dat onderhoud sinds de oplevering in 1895 achterwege is gebleven. Toch lijdt het onderwijs daar niet onder, met klassen van maximaal twintig leerlingen in de bovenbouw van de hier gangbare middenschool (met leerlingen in de leeftijd van 12 tot en met 16 jaar). Sinds de grote onderwijshervorming van 2005 moeten Georgische scholen, net als de Nederlandse, met elkaar concurreren om de gunst van de leerlingen, waarvan het aantal de financiering bepaalt. Dit is een reactie op de corruptie van het post-sovjettijdperk, waarin vriendjespolitiek en omkoping plaatsing op een ruim gefinancierde eliteschool garandeerden, terwijl de overige scholen met veel minder geld moesten rondkomen.

Drugs

Die onderwijshervorming bracht ook Maatschappijleer op het rooster van de hoogste klas, met leerlingen in de leeftijd van 15 en 16 jaar. De gebruikte methode lijkt veel op een traditioneel

Nederlands leerboek met bekende thema's: werking van het politieke systeem, mens en samenleving, criminaliteit, media en internationale organisaties. Zou Sandra Roelofs, de Zeeuwse vrouw van president Michail Saakasjvili hier de hand in hebben gehad? Onzin natuurlijk, maar de overeenkomst blijft opmerkelijk.

Die overeenkomst geldt ook voor de les: een discussie over legalisering van softdrugsgebruik, in het verleden een geliefde lesvulling in Nederland. De bevlogen lerares geeft bij de start van de discussie het heft uit handen, alles wordt aan de leerlingen overgelaten. Een verlegen ogende jongen moet de discussie in goede banen leiden en dat gaat hem met speels gemak af. Volgens vertrouwd concept verdedigt de ene helft het pro-standpunt en de andere helft de tegenargumenten. Zo op het oog heeft dat weinig met de werkelijke opvattingen te maken, het gaat er kennelijk om zoveel mogelijk argumenten boven tafel te krijgen. De leerlingen zelf geven zich niet bloot bij hun uitstekende presentaties. Op een vraag of hasjgebruik veel voorkomt volgt een aarzelende bevestiging, maar meer persoonlijke vragen worden met een verstandig zwijgen afgedaan. De

bezoekers proberen als tegenprestatie het Nederlandse beleid uit de doeken te doen, maar dat blijkt onbegonnen werk.

Activerend

Een andere les laat zien dat ook van een *frontale* aanpak de vonken kunnen afspatten: een *Socratisch leergesprek* op zijn best. Vol overgave legt de lerares haar leerlingen steeds weer nieuwe, kennelijk aansprekende vragen voor. De leerlingen spelen daar gretig op in. Het is duidelijk dat *activerende werkvormen* niet aan Georgië voorbij zijn gegaan. Dat zal mede te danken zijn aan de onderwijshervorming, met veel nadruk op de school als instituut om naast nationale waarden ook democratisch burgerschap te bevorderen. Na die lesbezoeken spelen mannelijke delegatieleden een potje voetbal met wat leerlingen. Voetballende leerkrachten betekenen voor deze jongens al iets bijzonders, want het onderwijs wordt vrijwel geheel verzorgd door vrouwen, die niet snel een bal zullen beroeren, al was het maar vanwege de in Georgië populaire naaldhak. Dit sportief intermezzo biedt de andere bezoekers uit Nederland gelegenheid informeel met leerlingen en leerkrachten van gedachten te wisselen: zijn ze te spreken over hun president? 'Saakasjvili heeft veel goeds gedaan. Je

Georgische leerling verdedigt het pro-standpunt, rechts de discussieleider (foto: Wolter Blankert)

bent nu heel vrij en zijn vrouw is fantastisch, maar voor werk heeft hij niet gezorgd en hij komt zijn beloften niet na. Op hem stemmen kan niet meer. Na twee termijnen is hij onverkiesbaar. Daarom moet premier Bidzina Ivanisjvili een kans krijgen', aldus de Georgische gesprekspartners, 'Ivanisjvili heeft laten zien dat hij wat kan, anders zou hij geen miljardair zijn. Hij heeft al veel voor het land gedaan: hij heeft aan kerkenbouw bijgedragen (in Georgië schieten nieuwe kerken als paddenstoelen uit de grond, met de enorme kathedraal van Tbilisi als klapstuk) en een hypermoderne brug laten bouwen; alles van zijn eigen geld'. Dankzij een klinkende overwinning van zijn partij *Georgische droom* bij de parlementsverkiezingen eind vorig jaar verkreeg deze vroegere bondgenoot van Saakasjvili het premierschap en de algemene verwachting is dat hij dit najaar de presidentsverkiezingen kan winnen als hij meedoet. Overigens heeft het parlement besloten dat na deze verkiezingen de politieke leiding bij de premier berust; nu heeft de president nog grote bevoegdheden. 'Hij wil ook betere relaties met Rusland, dat is goed.

Net als veel Georgiërs heb ik familie in Rusland', merkt een jongen nog op.

Josef Stalin

Eduard Sjevardnadze, die door de *Rozenrevolutie* van 2003 uit het presidentieel paleis werd verjaagd, zegt deze leerlingen nog maar weinig. Een leraar laat weten dat men hem zijn wanbestuur heeft vergeven en dat hij als gerespecteerde oudere staatsman een teruggetrokken bestaan leidt. Landen als Polen en Hongarije mochten wel een standbeeld voor hem oprichten, vind ze, want hij was als minister van Buitenlandse Zaken onder Michail Gorbatsjov de pleitbezorger voor het vreedzaam loslaten van de *satellietstaten* in 1989. Josef Stalin zegt de leerlingen heel wat meer, maar ze begrijpen wel dat enige behoedzaamheid hier op zijn plaats is. Enkele leerlingen roemen zijn succes in de Tweede Wereldoorlog, maar minder fraai is natuurlijk dat hij heel wat mensen had laten vermoorden... 'en dat hij van de Sovjet-Unie geen democratie heeft gemaakt', voegt een meisje daar nog aan toe. Een vergelijking met Adolf Hitler vinden ze bespottelijk: Hitler was gek, Stalin niet, die heeft ook veel

opgebouwd. We moeten vooral het Stalinmuseum in zijn geboorteplaats Gori bezoeken.

Van Lavrenti Beria, Stalins Georgische kompaan, berucht als hoofd van de geheime politie, hebben ze nog nooit gehoord. Vergeten is dat hij tijdens de Tweede Wereldoorlog ook minister van Bewapening was en daarbij, zijn door vriend en vijand bewierookte Duitse evenknie, Albert Speer, volledig aftroefde (vanaf 1943 produceerde de Sovjet-Unie meer tanks, en nog opmerkelijker, van betere kwaliteit dan Duitsland).

De dag ervoor had het gezelschap dat Stalinmuseum al bezocht. Zijn enorme standbeeld op het centrale plein van Gori is twee jaar geleden verwijderd, maar het monumentale museum blijft zijn prestaties in beeld brengen, met honderden portretten (foto's, schilderijen, geknoopt in tapijt, geweven in zijde), meubelstukken en door bewonderaars van overal ter wereld toegezonden cadeaus. Hier kan men T-shirts en mokken met zijn beeltenis aanschaffen, naast tal van andere Stalin-snuisterijen. Verder valt er zijn houten geboortehuisje onder een baldakijn van steen

Onlangs verschenen:

Het Haagse Binnenhof. Acht eeuwen centrum van de macht

Jaco Alberts, Eddy Habben Jansen en Diederik Smit

Nog steeds staat hij op het Binnenhof, bovenop de fontein die te zijner nagedachtenis is neergezet: Willem II, graaf van Holland, rooms-koning, de man die in de dertiende eeuw – vermoedelijk – de opdracht heeft gegeven tot de bouw van de majestueuze Ridderzaal. Na Willem volgde een bonte stoet van machthebbers: graven, hertogen, de stadhouders uit de familie Van Oranje-Nassau, de leden van de Staten van Holland en de Staten-Generaal, de raadpensionarissen. Het Binnenhof ontwikkelde zich tot het brandpunt van hun bestuur. Nog later kwamen de Eerste en Tweede Kamer, ministeries en, last but not least, de minister-president. Een allesomvattend ontwerp ligt er niet aan ten grondslag – het huidige Binnenhof is het product van honderden jaren bouwen, slopen, renoveren en moderniseren.

Het machtscentrum werkte als een magneet. Op een klein gebied rond het Binnenhof vestigden zich regenten, rechters en rekenmeesters, maar ook tal van instituten. En toen Nederland een koninkrijk was geworden, bouwden de vorsten er hun paleizen. De koning heeft nu nauwelijks nog politieke macht, die ligt in handen van ministers en volksvertegenwoordigers. Maar de Haagse allure is er niet minder om.

Dit boek gaat over al die plaatsen en gebouwen die in een periode van achthonderd jaar het Binnenhof hebben gemaakt tot wat het nog steeds is: het centrum van de macht in Nederland.

**Het Haagse Binnenhof.
Acht eeuwen centrum van de macht
Jaco Alberts, Eddy Habben Jansen en Diederik Smit**

ProDemos en Haags Historisch Museum
Den Haag 2013
152 pagina's, full colour
21 x 30 cm
ISBN 978-90-6473-475-5
€ 24,95

Te bestellen bij:
ProDemos
Hofweg 1H
2511 AA Den Haag
I www.prodemos.nl
E bestel@prodemos.nl
T 070 757 02 00

te bewonderen. Wie erop wijst dat dit bij Hitler ondenkbaar is, moet zich wel realiseren dat dit waarschijnlijk anders zou liggen als hij de oorlog had gewonnen en de democratie in Duitsland zich naderhand toch zou hebben hersteld, hoe wrang (en speculatief) dat ook klinkt.

Burgeroorlog

Aan de Georgische identiteit twijfelt geen leerling of leerkracht: de eigen taal en kerk hebben zich eeuwenlang tijdens invallen en bezetting door Mongolen, Perzen, Turken en Russen gehandhaafd. Het is een vanzelfsprekende taak van het onderwijs die identiteit te versterken en bij Geschiedenis het heldhaftige verzet tegen de onderdrukkers op te hemelen. In bijna elk leslokaal hangt een Georgische vlag.

Triest is dat Georgië die terecht zo gekoesterde identiteit kort na de onafhankelijkheid, toen blind nationalisme de boventoon voerde, aan de *autonome republieken* op haar grondgebied wilde opdringen, met als resultaat dat deze zich afscheidden. In de Sovjet-Unie en op het internationaal toneel gold de

stilzwijgende afspraak dat de vijftien sovjetrepublieken onafhankelijk konden worden, maar dat verder niet aan de grenzen moest worden gemorrelt. Het altijd al zeer autonome Abchazië (met een belangrijke moslimminderheid en

traditioneel veel Russische invloed) had daar geen boodschap aan en verklaarde zich onafhankelijk, waardoor Georgië de helft van de Zwarte Zeekust kwijtraakte. Zuid-Ossetië (met een eigen taal en iets afwijkende kerk) volgde dit voorbeeld. Dit leidde tot een burgeroorlog met grootschalige etnische zuivering, vergelijkbaar met de strijd in Joegoslavië. Daarbij wierp Rusland zich als beschermer van deze *onafhankelijke republieken* op.

De leerlingen lijken zich er niet heel druk over te maken: 'natuurlijk horen die gebieden bij Georgië, maar we moeten

het vreedzaam zien op te lossen. De oorlog in 2008 tegen Rusland was een stomme fout', lijkt de overheersende gedachte.

Dat standpunt wordt gedeeld door de huidige premier Ivansjvili. Hij wil

'De oorlog tegen Rusland

was een stomme fout'

zowel de relatie met Rusland verbeteren als Georgië het lidmaatschap van de Noord-Atlantische Verdragsorganisatie (NAVO) bezorgen. Hoe hij dat denkt te kunnen combineren, moet nog blijken. ◀

Wilt u op dit artikel reageren, stuur dan een e-mail naar:

w.blankert@maatschappijenpolitiek.nl

(advertentie)

Van meester tot master: een investering in jezelf die je op voorsprong zet!

Fontys biedt de **masteropleidingen**:

- Master of Education
- Master Special Educational Needs (SEN)
- Master Leren en Innoveren

Wel kennis vergroten maar geen tijd voor een volledige opleiding?

Volg vrijblijvend **korte cursussen** van de opleiding Master of Education bij Fontys Lerarenopleiding Tilburg.

Fontys Lerarenopleiding Tilburg is verkozen tot nr. 1 in de Keuzegids Masters 2013 voor de opleidingen:

- Master of Education Biologie
- Master of Education Nederlands
- Master of Education Levensbeschouwing

Fontys

Lerarenopleiding Tilburg

fontys.nl/flot

Koning van een republiek?

Douwe van Domselaar

Met de inhuldiging van een nieuwe vorst heeft Nederland weer voor een aantal jaren de monarchie voortgezet. Een aantal republikeinen demonstreerden 30 april op het Amsterdamse Waterlooplein en twee van hen werden op de Dam opgepakt en enkele uren vastgehouden. Sindsdien is het op het republikeinse front weer stil. Het republikeinse gedachtegoed leeft nauwelijks in Nederland. Zijn wij echt zo monarchistisch? Is het er generatie na generatie met de spreekwoordelijke papelel ingegoten?

De gemiddelde Nederlander weet eigenlijk niet zo goed hoe het 'ook alweer zit' met de verhouding tussen regering, parlement en staatshoofd en de rol van de Oranjes door de eeuwen heen. De sympathie voor Oranje is ondanks, of misschien dankzij, die gebrekkige kennis evenwel onveranderlijk groot.

Bladerend door de meest gebruikte lesmethoden voor Maatschappijleer 1 (vmbo-gt-niveau)¹ kan men tot geen andere conclusie komen dat die in elk geval *niet* republikeins zijn en geen enkele methode stelt de monarchie echt ter discussie stelt. Gieten de lesmethoden de monarchie er met de papelel in? *God saves the Queen (King)* en onze lesmethoden helpen Hem een handje.

Docenten Maatschappijleer behoren politiek neutraal les te geven en natuurlijk doen zij dat ook allemaal. Doet u dat echter ook op *dit* gebied? Het zou

eigenlijk niet meer dan logisch zijn als docenten ook de andere kant van het verhaal van de monarchie vertellen: het republikeinse gedachtegoed. *Maatschappij & Politiek* verzamelde een

aantal wetenswaardigheden, feiten en andere handige zaken om een les over monarchie en republiek aan op te kunnen hangen.

Mythen

U begint natuurlijk met de ontmaskering van vijf mythen/misverstanden over de monarchie.

- De monarchie in Nederland voelt aan als iets vanzelfsprekends: die is er gewoon. Nederland (of de voorlopers daarvan) is echter niet *altijd* een monarchie geweest. Sterker nog: met 1581 als startpunt van de Nederlandse staat², is Nederland zelfs langer een republiek dan een monarchie geweest.
- Nederland is niet *zomaar* een monarchie geworden. Het was geen keuze van het Nederlandse volk; zelfs geen keuze van Nederland zelf. Toen Napoleon in 1812/13 werd verslagen en de grote mogendheden de Europese kaart weer eens herschikte, riep een driemanschap onder leiding van Gijsbert Karel van Hogendorp de onafhankelijkheid uit en vroeg de zoon van de voormalige stadhouder of hij Koning wilde worden. Toen deze *Koning* vanuit Engeland naar Nederland kwam en op 30 november 1813 in Scheveningen voet aan land zette, stonden er geen massa's blije en enthousiaste onderdanen langs de kant van de weg om hem in te halen.
- De Oranje-Nassau's zijn al eeuwen aan Nederland verbonden. Van hen spreekt prins Willem van Oranje het meest tot de verbeelding. Hij leidde de opstand tegen de Spaanse koning en daarmee ontstond voor het eerst iets dat op Nederland lijkt. De huidige Oranje-dynastie stamt echter niet zozeer af van Willem *de Zwijger* van Oranje, maar van zijn broer.

De monarchie was geen keuze van het Nederlandse volk

- Hoewel bijna niets als Nederlander wordt gezien dan ons vorstenhuis, zijn veel van de leden strikt genomen allochtoon. Op zichzelf is daar niets mis mee, maar voor veel leerlingen is het wel verassend dat *Oranje* en *Nassau* naar plaatsen in respectievelijk Frankrijk en Duitsland verwijzen.

Feiten

Vervolgens kunt u nog de discussie aanzwengelen aan de hand van onderstaande wetenswaardigheden.

- Nederland is een democratie. Een monarch is vanzelfsprekend niet door het volk gekozen: de monarchie is naar haar aard een ondemocratisch instituut.
- Leerlingen willen altijd weten wat de monarchie de Nederlander kost. De Koning heeft een apart hoofdstuk in de Rijksbegroting. De begroting van 2013 laat een bedrag zien van bijna 40 miljoen euro.³ Dat is slechts een deel van de kosten van de monarchie. De Commissie Zalm heeft in 2009 berekend dat het jaarlijks in totaal om circa 110 miljoen euro gaat (gedeeld door 17 miljoen Nederlanders is dat ongeveer 6,50 euro per

persoon).⁴ Hierbij dient te worden opgemerkt dat een president eveneens veel geld zal kosten en dat deze elke vier of vijf jaar dient te worden gekozen. De Algemene Rekenkamer heeft eens uitgerekend dat zulke verkiezingen circa 50 miljoen euro kosten.

- Belangrijk is het om de leerlingen ook te vertellen dat de monarchie geld oplevert. Hoeveel dat precies is, is natuurlijk lastig in te schatten.
- Ten slotte kunt u uw leerlingen nog wijzen op de landen om ons heen: Italië, Frankrijk en Duitsland zijn allemaal republieken. België, Luxemburg, Groot-Brittannië, Zweden, Denemarken en Noorwegen zijn koninkrijken.
- In een zeer sterke vmbo-klas kan nog worden uitgelegd dat er groot verschil bestaat tussen republieken. In sommige heeft de president veel macht, zoals Barack Obama in

de Verenigde Staten en François Hollande in Frankrijk. In andere republieken, zoals Duitsland of Italië, heeft het gekozen staatshoofd nauwelijks meer dan een ceremoniële functie. ◀

Noten

1. *Seneca voor Maatschappijleer vmbo 2012; Thema's Maatschappijleer1 2011* (derde druk); *Impuls 2010* (derde editie); *Blikopener*.
2. In 1581 werd de Acte van Verlatinge getekend. In deze acte schrijven de Staten-Generaal der Nederlanden dat zij Filips II niet meer als hun koning accepteren.
3. www.rijksbegroting.nl/2013/voorbereiding/begroting,kst173844.html.
4. <http://financieel.infonu.nl/geld/69769-wat-kost-het-koningshuis-per-jaar.html>.

Foto: Floris Looijesteijn

DemocratieLAB

Lieke Meijs

ProDemos werkt al een jaar aan de verbouwing van de vijfde verdieping van zijn pand aan de Hofweg in Den Haag tot DemocratieLAB. In september van dit jaar wordt het geopend. De makers van dit lab vonden een interview geen goed idee: een laboratorium moet worden beproefd. Lieke Meijs ondernam derhalve een reis naar de Residentie om te ondervinden wat een DemocratieLAB oplevert.

De opdracht tot het maken van het DemocratieLAB werd gegeven door de Adessium Foundation. Deze organisatie staat een integere, rechtvaardige en harmonieuze samenleving voor. Zij verstrekke een subsidie aan Vredeseducatie uit Utrecht en ProDemos in Den Haag om in gezamenlijkheid een permanent laboratorium te ontwerpen en te blijven onderhouden. Net als in een practicumlokaal bij de bètavakken beproeven leerlingen in het DemocratieLAB in tweetallen democratie. Soms voeren ze opdrachten uit om hun kennis over democratie te testen, soms gaat het om een keuze voor een bepaald standpunt. Een *tablet*

aan een koord om de hals stuurt de duo's naar de verschillende opstellingen. Die zijn steeds anders: flessen met teksten erop selecteren en in een bak werpen waardoor te zien is welke maatregelen de leerling wil nemen om de veiligheid te vergroten (zoals veiligheidscamera's in alle treinen), plankjes met kenmerken van democratie in panelen schuiven en tegelijkertijd op het eigen tablet aanklikken welke keuze hij maakt. In de havo/vwo-versie denken leerlingen na over wat ze tot de taak van de overheid rekenen: 'Moet de overheid ervoor zorgen dat alle leerlingen een zwemdiploma halen of moeten alle leerlingen die dat willen een

muziekinstrument kunnen bespelen? De leerling bespreekt deze kwesties met zijn duopartner en samen vullen ze in welke keuze ze maken. In het geval de twee leerlingen het totaal oneens zijn dan moeten ze het twee keer doen, zodat ieder zijn eigen standpunt kan invullen', aldus Coen Gelinck, een van de makers van het DemocratieLAB. Het doel van de ontwerpers van het lab wordt duidelijk uit mijn persoonlijk deelnamecertificaat dat ik na afloop ontvang. Daar lees ik: 'Je bent iemand die voor zijn eigen mening durft uit te komen. Dat is een goede eigenschap. Door met anderen te discussiëren en door nieuwe informatie zul je jouw mening verder ontwikkelen. Bedenk daarbij: wie nooit van mening is veranderd, heeft zelden iets geleerd'.

Jongeren zijn niet de baas

Leerlingen hebben geen specifieke voorkennis nodig om de opdrachten in het DemocratieLAB te kunnen uitvoeren. Het heeft wel voordelen als het onderwerp *politiek* reeds in de les is behandeld. Ze herkennen er dan vast wel onderdelen uit, maar ze maken er zeker ook nog fouten. Zo is de uitspraak 'Jongeren zijn de baas' erg aantrekkelijk om aan te kruisen, maar later kom je er achter dat dit een kenmerk van een dictatuur is en wie al te gemakkelijk de

Foto's: ProDemos

uitspraak 'Alle mensen moeten altijd gelijk worden behandeld' overneemt, leert dat die de strekking van Artikel 1 van de Grondwet niet juist weergeeft.

Een van de spectaculairste onderdelen van het DemocratieLAB is voor leerlingen het maken een affiche van een eigen politieke partij, met hun eigen beeltenis als partijleider, ondersteund door een eigen partijslogan en bijbehorend beeldmerk. Helemaal geweldig is het natuurlijk dat bij thuiskomst de verkiezingsposter al in de mailbox zit en de dag daarna al de muren van het maatschappijleerlokaal kan sieren. De coalitievorming kan beginnen. Ook het filmpje van de toespraak van de leerling in de rol van minister-president wordt per e-mail toegestuurd, al vrees ik dat daarin ook veel puberale lol zal worden verkondigd.

Feedback

Informatie- en communicatietechnologie wordt in dit DemocratieLAB optimaal benut, een klas van dertig leerlingen kan in 45 minuten het hele DemocratieLAB doorlopen en alle opdrachten uitvoeren. Via hun tablets

worden de leerlingen steeds op efficiënte wijze naar een andere opstelling doorverwezen, zodat ze nergens hoeven te wachten. De opzet van het geheel is modern uitgevoerd met een grote variatie aan vormen en manieren van aanpak, die doet denken aan Beeld & Geluid in Hilversum. Na afronding van het hele programma van het DemocratieLAB ontvangen ze een persoonlijk deelnamecertificaat, inclusief de ingenomen standpunten en feedback op hun antwoorden. Ook dit laatste is slim: een docent kan nooit mondeling één-op-één op de antwoorden van dertig leerlingen reageren. Nu krijgen ze dat persoonlijk op papier en per e-mail.

Hebben de leerlingen aangekruist dat 'alle mensen altijd gelijk moeten worden behandeld', dan krijgen ze als feedback: 'Je vindt dat wel, maar dat is niet altijd mogelijk. Het is ook niet altijd eerlijk. Sommige mensen hebben meer hulp nodig dan anderen. Gelijke behandeling moet wel in gelijke gevallen. De overheid mag niet discrimineren, dat staat in Artikel 1 van de Nederlandse Grondwet'.

Dat er in de werkelijkheid zelden sprake is van gelijke gevallen en dat discriminatie - maar dan letterlijk begrepen als

'onderscheid maken tussen gevallen' - nu juist kenmerkend is voor de meeste wetgeving, wordt voorzichtigshalve niet aangeroerd. Dat kan de maatschappijleerdocent, eenmaal terug in het leslokaal, natuurlijk alsnog doen.

Nadenken over eigen opvattingen

Het DemocratieLAB maakt onderdeel uit van het aanbod van diverse programma's van ProDemos. Wanneer de docent het dagvullend programma *Politiek of Rechtsstaat*, voor zijn klas boekt, dan is er een grote kans dat de leerlingen ook in het DemocratieLAB belanden. Soms is het echter erg druk en gaat dat niet lukken.

Over de vraag wat ProDemos met het DemocratieLAB wil bewerkstelligen hoeft samensteller Gelinck niet lang na te denken: 'Leerlingen laten nadenken over de eigen opvattingen over democratie en rechtsstaat. Als een leerling dictatuur de ideale staatsvorm vindt, proberen wij, de makers van het DemocratieLAB, niet in de *foei-foei-reactie* te schieten maar wijzen we ze op welke zaken in strijd met de Grondwet en dus verboden zijn, en wat de negatieve effecten van hun keuzen kunnen zijn'. Op weg naar huis denk ik na of er ook nadelen aan dit DemocratieLAB zijn verbonden. Ja: het is in Den Haag, een rondrijdende trailer zou beter zijn. ◀

democratielab

De werkwloer

Anique ter Welle

Had je wad?!

Morgen ga ik al weer op pad met leerlingen. Dit keer een weekje naar Schiermonnikoog. Alle vierde klassen havo en vwo gaan komende week op een werkweek naar keuze. Dat wil zeggen: als de werkweek van hun keuze niet vol is en er moet worden geloot. Een collega en ik vroegen ons af waarom er nooit een werkweek in Nederland wordt aangeboden. Wat is er bijvoorbeeld mis met de Wadden? We hebben daarom een werkweekprogramma voor Schiermonnikoog onder de pakkende titel *Had je wad?!* in elkaar gezet. Resultaat: nul aanmeldingen in de eerste ronde. Navraag leerde dat leerlingen de Waddeneilanden best leuk vinden, maar met de werkweek willen ze naar het buitenland. Het liefst zo ver mogelijk. Resultaat tweede ronde: dertien aanmeldingen: leerlingen die dus eigenlijk ergens anders naar toe wilden en die we de komende week moeten proberen enthousiast te maken en te houden voor al het moois dat Schiermonnikoog te bieden heeft.

Avontuur

Nou was het om te beginnen natuurlijk leuk geweest als we prachtig voorjaarsweer zouden hebben gehad - als steuntje in de rug zeg maar. De weersvoorspelling voor Schiermonnikoog, die ik de afgelopen twee weken nauwlettend in de gaten heb gehouden, werd echter elke dag een beetje naar beneden bijgesteld. Niets aan te doen, maar wel een beetje jammer voor bijvoorbeeld onze wadlooptocht van elf kilometer, waarmee we morgen de week beginnen. We lopen vanaf Brakzand naar Schier, hier en daar wadend door zeventig centimeter diep water. Daar hadden we best een zonnetje bij kunnen gebruiken. Een collega die ik gisteren tegenkwam zei echter dat wind en regen ervoor zouden zorgen dat we op de eerste dag al een groot avontuur zouden beleven. Zo kun je het natuurlijk ook bekijken!

Zorgen

Wat gaan we verder die dagen op Schier doen, ervan uitgaande dat we morgenavond om negen uur aan land kruipen? We gaan fietsen, vliegeren, met de burgemeester praten, een bunker bezoeken, juttten, blokarten (met een karretje achter een vlieger over het strand razen), een sterrenwandeling maken en een avond rondom een kampvuur zitten. Dat klinkt best goed, vind ik zelf.

Elke dag houden we een blog bij. De leerlingen zullen op Schiermonnikoog als echte journalisten op zoek gaan naar natuur, cultuur en maatschappelijke thema's en natuurlijk krijgen onze activiteiten ook een plek op onze blog. Ik heb er heel veel zin in, al maak ik me stiekem een beetje zorgen dat ik vijf dagen lang met dertien mokkende kinderen op stap zal zijn. Gelukkig gaan er ook nog twee collega's mee. Of het voor herhaling vatbaar is zullen we zien. ◀

Jürgen Habermas: 'debaters moeten menen wat ze zeggen en niet liegen' (foto: Wolfram Huke)

Maatschappijleer is geen wedstrijd

Daan van der Hoek

Het vorige nummer van *Maatschappij & Politiek* bevatte een artikel van Jeroen Bron en anderen over debatteren in de klas, een onderwerp waarover ik zelf ook als eens schreef.¹ Bron cum suis illustreren hun betoog met het van televisie bekende *Lagerhuis*-format. Daarmee verdwijnt een mijns inziens fundamenteel element uit het zicht.

Het doel van een dergelijk debat in vernoemd format is simpel *winnen* en dus niet het boven tafel krijgen van zoveel mogelijk relevante argumenten. Elke debatronde kent een winnaar; in het jurycommentaar speelt inhoudelijke kwaliteit van de betogen wel een rol, maar vorm en techniek lijken de doorslag te geven. Vorm en techniek zijn amper onderhevig aan beperkende regels: bijna alles is geoorloofd, behalve fysiek contact. Geen wonder dus dat deelnemers uit zijn op het verbaal knock-out slaan van hun tegenstanders en niet schromen om klappen onder de gordel uit te delen. Gevolg: de debatten, ook die van finalisten, worden gekenmerkt door drogredenen, intimidatie, het aan de haal gaan met feiten en logica en lak aan fatsoensnormen.

Het Lagerhuis is een televisieprogramma en als zodanig dus onderhevig aan massamedialogica. Er moet spektakel worden geboden en dat wordt bewerkstelligd door er een wedstrijd van te maken. Natuurlijk kun je dat ook best eens in een les doen, maar vaker zul je het debat als middel willen gebruiken om zoveel mogelijk relevante argumenten boven water te krijgen, en dan is een dergelijke wedstrijdvorm fnuikend.

Grondhouding

Bron cum suis spreken over de noodzaak van een goede voorbereiding. Daarvoor worden enkele suggesties gedaan: het onderwerp centraal stellen in een lessenserie, het voorbereiden van beide standpunten en een goede reflectie tot slot. Kennelijk wordt ervan uitgegaan dat, zolang er dankzij een gedegen voorbereiding maar voldoende kennis is opgedaan, vanzelf een goed debat ontstaat. Daarmee wordt een fundamenteel punt over het hoofd gezien: de grondhouding.

De Duitse filosoof Jürgen Habermas formuleert in zijn theorie over communicatief handelen (als instrument om

een open, democratische samenleving te scheppen) voorwaarden die in dit verband direct relevant zijn: (i) debatdeelnemers mogen geen dingen zeggen waarvan ze weten dat ze onwaar zijn, of die legitieme normen binnen de gegeven context overschrijden en (ii) ze moeten menen wat ze zeggen en niet liegen. Fundamenteel doel van communicatief handelen is wederzijds begrip (dit betekent overigens niet dat men het ook eens moet worden) en het scheppen van een (debat)situatie die van machtsmiddelen is gevrijwaard en waarin iedere deelnemer een gelijke kans krijgt om aan de discussie deel te nemen. Men zou ook kunnen zeggen: aanvaarding van *de ander* moet aan de basis staan.

Het is dus van fundamenteel belang om een dergelijke grondhouding van aanvaarding van de ander en van die beide voorwaarden aan te brengen. Het creëren van de juiste grondhouding is een moeilijke opgave, die alleen succes heeft als alle schoolvakken, en niet alleen Maatschappijleer, zich daar op richten. Leerlingen moeten worden doordrongen van die twee voorwaarden en leren inzien waarom die zo belangrijk zijn. De keuze van de vorm van het debat is van cruciaal belang: wie kiest voor een vorm die deelnemers in een competitieve verhouding plaatst, moet niet raar opkijken als winnen belangrijker wordt gevonden dan het respecteren van die voorwaarden. Er zijn vele debatformen die niet tot competitie aanzetten, maar het voert in dit bestek te ver om daar op in te gaan. Overigens kan het aanbrengen van die communicatieve grondhouding mede worden gestimuleerd door met een klas gezamenlijk fragmenten van een *Lagerhuis*-aflevering te bekijken, om te laten zien wat er gebeurt als het willen winnen het voornaamste doel is. ◀

Noot

1. Daan van der Hoek, 'Verdiend Het Lagerhuis een plaats binnen ons vak?', in: *Maatschappij & Politiek*, 42 (nummer 1) februari 2011, pp.6-8.

Daan van der Hoek is als docent Maatschappijleer verbonden aan openbare scholengemeenschap Graaf Engelbrecht in Breda.

Recensie

Orgaandonatie: een moeilijk inpasbaar maar belangrijk onderwerp

Douwe van Domselaar

In opdracht van het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport heeft de Nederlandse Transplantatie Stichting (NTS) het lespakket *DonorWise* ontwikkeld. *DonorWise* bestaat uit digitale modules die de docent op elk niveau kan gebruiken: onderbouw of bovenbouw en vmbo of havo/vwo. Douwe van Domselaar bekeek voor *Maatschappij & Politiek* de modules 6,7 en 8 die zich speciaal op de bovenbouw van het vmbo richten).

Alle zeer interactieve modules van *DonorWise* worden digitaal aangeboden en zien er aantrekkelijk uit. De leerlingen browsen er gemakkelijk doorheen. Sterk is dat NTS ter ondersteuning van de modules veel gebruikmaakt van filmpjes met bekende Nederlanders in een leidende rol. Op het scherm kan de leerling opdrachten maken en in de toolbar naar een beeldbank surfen en een werkblad downloaden. De kant-en-klare pdf-bestanden met deze werkbladen zijn zeer behulpzaam.

Modules

Zowel module 6 als 7 zijn zeer goed uitgewerkt. De docentenhandleiding is duidelijk en de verschillende didactieken zijn dat ook. Zelfs leerlingen (en docenten) die niets van orgaandonatie weten kunnen hier de benodigde informatie krijgen. Het taalgebruik van deze modules is aangepast aan het niveau van leerlingen. Module 6 start met basisinformatie over de keuze voor donatie: hoe ziet een keuzeformulier eruit? Wie krijgt het formulier? Welke vier keuzen heb je? Vervolgens wordt dieper ingegaan op zaken als hoe een eigen keuze te maken en met wie je het beste kunt overleggen? Een aantal filmpjes helpt de leerling zijn mening aan te scherpen. Zowel voor- als tegenstanders komen aan het woord. In module 7 staat de mening van de leerlingen over orgaandonatie centraal. Er komt een aantal dilemma's aan de orde. Ook kunnen de leerlingen hun

visie hierover uitschrijven. Als de module helemaal wordt gevolgd, wordt deze met een discussie afgesloten.

Erg handig is module 8. Iedere vmbo-leerling maakt in de vierde klas een sectorwerkstuk en vaak is het kiezen van een onderwerp een probleem. Deze module geeft de leerlingen niet alleen een handig stappenplan, maar ook nog een link naar passende afbeeldingen en informatieve filmpjes. Orgaandonatie is echter geen vanzelfsprekend onderwerp voor deze leerlingen. De docent zal hen hier dan wel op moeten wijzen.

Les

Zoals gezegd worden de drie modules digitaal aangeboden. Dit heeft grote voordelen, maar kent ook bezwaren. Voordeel is de interactiviteit met filmpjes, stellingen, links naar *YouTube* en een quiz. Alles zit erin en is gemakkelijk te gebruiken. Een bezwaar kan zijn dat de docent over een digibord met internetaansluiting of een computerlokaal moet beschikken. Een ander bezwaar blijkt dat sommige leerlingen het erg lastig vinden om in een groep te praten over zaken als orgaandonatie als hun geloofsopvattingen daarbij een rol spelen, of als dat angsten bij ze oproept. Dit bezwaar kan deels worden weggenomen als er in een computerlokaal wordt gewerkt, waar elke leerling met een eigen computer werkt en dus zijn persoonlijke mening niet direct aan de groep hoeft mee te delen.

Het lespakket is zeer uitgebreid. Als alle opdrachten worden gemaakt en besproken, kan een docent er met gemak twee lessen mee vullen. Daar moet hij dan dus wel de tijd voor hebben. Een ander praktisch probleem is de koppeling met de lesstof van Maatschappijleer 1 en 2. Natuurlijk is er wel een link met het thema Politiek (Mag de overheid dit iedereen opleggen?), het thema Massamedia (Hoe wordt er over dit thema gesproken?), wellicht met het thema Criminaliteit (illegale handel in organen) en in het algemeen met actualiteit, mits aan de orde. Orgaandonatie leeft nog helemaal niet bij leerlingen van vmbo-3 en -4; die zijn 14, 15 of 16 jaar oud en de leeftijd waarop zij de orgaandonatiebrief ontvangen (18 jaar), is voor hen nog heel ver weg. Wat dat aangaat is de module voor leerlingen van de havo/vwo-bovenbouw veel passender; zij zullen de betreffende brief eerder ontvangen. ◀

Informatie: www.donorwise.nl en www.transplantatiestichting.nl/ onderwijs.

Geknipt

Haagse buurt domein orthodoxe moslims

Foto: Muminah Billah

Een deel van de Haagse Schilderswijk ontwikkelt zich tot een enclave van orthodoxe moslims. Er wonen meer orthodoxe moslims bij elkaar dan elders in de stad en zij willen hun regels ook op straat toepassen. Bewoners die niet-moslim zijn, maar ook gematigde moslims, hebben daar last van. Ze zeggen dat ze op straat worden aangesproken op zaken die de orthodoxe meerderheid niet bevalt, zoals het roken op straat en het gebruik van alcohol en varkensvlees. *Trouw* heeft de afgelopen twee maanden regelmatig het puntje van *De Vergeten Driehoek* bezocht. In de buurt staan drie moskeeën die als salafistisch bekend staan. Het puntje van de Driehoek wordt inmiddels ook wel *Sharia Driehoek* of *Punt van het Zwaard* genoemd.

Er zijn voorbeelden bekend van politiemensen die bij meldingen in die buurt werden gemaand om weg te gaan, omdat de inwoners 'de problemen zelf wel zouden oplossen'. Meisjes worden aangesproken door gesluierde vrouwen die hun afkeuring laten blijken over 'rokken boven de knie' en 'jurken met spaghettibandjes'. Een gesluierde moslimvrouw zegt

daarover dat 'vrouwen in de diepste kern van de *biblebelt* toch ook lange rokken dragen en dat er in Staphorst op zondag ook niet wordt gewerkt? De meerderheid bepaalt, dat is waar deze zogenaamde democratie Nederland op is gebouwd, maar o wee als ergens een andere of vreemde groep de meerderheid wordt'.

(Bron: *Trouw*, 18 mei 2013)

'Bij deze vraag moest ik goed nadenken wat een constitutionele monarchie is. We hebben het bij de les Maatschappijleer veel over de Koningin en haar troonsafstand gehad. We zijn zelfs met de klas helemaal naar Den Haag gegaan en zijn toen langs het paleis gelopen, dus het is wel besproken.' Megan Endevelde uit Warnsveld over de examenvraag 'Wat houdt een constitutionele monarchie in?', in: *AD/Algemeen Dagblad*, 23 mei 2013

Havo-examen Maatschappijwetenschappen 'meevaller'

Toen docent Theo Brandsma woensdag het havo-examen Maatschappijwetenschappen bekeek, was hij blij verrast: 'Het was een mooi examen. Genoeg mogelijkheden voor scholieren om punten te scoren'.

Examenkandidaat Arjan van Tilburg deelt die mening: 'Het examen was pittig, met veel teksten, maar de antwoorden waren wel goed uit die teksten te halen'. Ook scholier Roger Kaemingk had het examen moeilijker verwacht: 'Ik verwachtte dat er veel meer theorie in het examen terug zou komen, maar ook als je niet alles had geleerd, was het examen op basis van je eigen inzicht goed te doen'.

De vragen waar Nicolette de Boer en Roger Kaemingk wel wat problemen mee hadden, gingen over politiek: 'De vraag over de tabel met opiniepeilingen vond ik best lastig', aldus De Boer. Docent Brandsma laat weten dat er aansprekende teksten in het examen zaten: 'De eerste tekst ging over hooligans en de tweede over *Goede Tijden, Slechte Tijden*. Dus voor zowel jongens als meisjes wat wils'. Scholier Van Tilburg was hier ook erg over te spreken: 'De tekst over hooligans was echt actueel, die was vorig jaar gepubliceerd. Dat maakte het examen best leuk om te maken'.

Bij scholierenorganisatie LAKS zijn niet opvallend veel klachten over het maatschappijleerexamen binnengekomen.

(Bron: *www.nu.nl*, 22 mei 2013)

'Leerlingen raken snel in de war bij het examen, omdat de bronnen stammen uit 2010 tot en met 2012 en daardoor niet meer kloppen met de realiteit van nu. Koningin Beatrix is nu prinses. Toch slaan de vragen op de realiteit van toen, terwijl leerlingen heel erg in de dagelijkse werkelijkheid leven.'

Frans van Mulken, leraar Maatschappijleer op het Graaf Huyn College in Geleen, in: *Limburgs Dagblad*, 23 mei 2013

Stabiliteit van examenpunten

Voor het College voor Examens (CvE) in Utrecht is het van belang dat het in het ene jaar niet moeilijker is om te slagen dan in het andere. 'Het mag niet zo zijn dat iemand in 2010 zakte omdat de examens toen veel zwaarder waren', zegt Ameling Algra van het CvE, 'een gelijke prestatie moet gelijk worden gewaardeerd'.

Het examen van dit jaar wordt vergeleken met dat van een jaar ervoor. Dat gebeurt bijvoorbeeld door scholieren van vwo-5-klassen het havo-examen Duits van 2012 en 2013 te laten maken. Verschillende groepen krijgen verschillende mixen van vragen. Algra: 'We verdelen dat over de scholen. We doen dat statistisch verantwoord'.

Verschillen tussen examens vallen op en daarop baseert het college per schoolvak de norm. Het verstrekken van die normering, enkele weken nadat de examens zijn afgelopen, is elk jaar voor docenten en leerlingen een spannend moment. Die norm ligt altijd tussen de cijfers nul en twee. Als het examen gemakkelijk is en de norm streng, ligt de norm dichtbij nul. Is het examen moeilijk, dan kan de norm in de buurt van twee komen. Al jaren schommelen de cijfers rond de een. Algra: 'Het systeem is goed doordacht. De punten voor de vakken laten stabiliteit zien. Leerlingen krijgen waar ze recht op hebben en zo moet het ook, vinden wij'.

(Bron: *De Stentor/Apeldoornse Courant*, 23 mei 2013)

Beste werkstukken 2013 bekend!

De winnaars van de profiel- en sector-werkstukwedstrijd die de NVLM organiseert zijn bekend. Als u dit leest hebben zij hun prijs in ontvangst kunnen nemen uit handen van D66-fractievoorzitter Alexander Pechtold. De NVLM feliciteert:

- Jasmijn Verboom en Emma Biemans van het Comenius College in Hilversum. Zij schreven het beste vwo-werkstuk getiteld *De verklaring omtrent het gedrag*.
- Anne Jansen en Marthe Diebels van het Bonaventuracollege, locatie Burggravenlaan in Leiden. Zij schreven het beste havowerkstuk over de oorzaken van de hype rondom *Project X* in Haren.
- Nicole Schaap, Nina van der Lubbe en Sofie Janmaat van het Vlietland College in Leiden. Zij schreven het beste vmbo-werkstuk getiteld *Proefdieren*.

Natuurlijk feliciteren we ook hun docenten Erna van Zwol van het Comenius College, Ingrid Faas van het Bonaventuracollege en Linda van der Zwaan van het Vlietland College.

Lisanne van Mourik en Corine Hakkert (havo) kregen een eervolle vermelding van de jury. Zij schreven een werkstuk over ideële reclames en de vraag of die reclames invloed op jongeren hebben. Enkele citaten van de jury:

‘Hoe een schijnbaar suf onderwerp toch heel interessant kan worden gemaakt bewijzen Jasmijn Verboom en Emma Biemans met hun werkstuk over de verklaring omtrent het gedrag. Een *must-read* voor mensen die nog niets van dit onderwerp weten, en voor mensen die in gedegen sociaalwetenschappelijk onderzoek zijn geïnteresseerd.’

Dr. Peter Achterberg, Erasmus Universiteit Rotterdam

‘Uitstekend geschreven rapport over een niet alledaags onderwerp. Met name de aanleiding voor dit onderzoek en de formulering van de probleemstelling was helder en uitstekend beredeneerd. Zelfs het specifieke jargon van het Openbaar Ministerie werd hier en daar in de tekst benut, hetgeen suggereert dat Jasmijn en Emma zich goed in het onderwerp hebben verdiept.’

Dr. Marja Aartsen, Vrije Universiteit Amsterdam

‘Anne Jansen en Marthe Diebels stellen de juiste vragen die bij zowel theorie als praktijk aansluiten. De combinatie van enquêtes onder leerlingen, interviews met bewoners en navraag bij journalisten levert veel nieuwe informatie op!’

Esther Havekes, MSc., Universiteit Utrecht

‘Hoewel dit werkstuk over een thema handelt dat door vele anderen ook is onderzocht, onderscheidt dit stuk zich door de bijzondere data en dan met name de vele inzichtrijke interviews. Ook al ben ik een docent Politieke Communicatie gespecialiseerd in sociale media, ik heb er veel van geleerd!’

Dr. Kristof Jacobs, Radboud Universiteit Nijmegen

‘Heel goed dat Nicole, Nina en Sofie een insider hebben geïnterviewd.’

Janneke Nieuwesteeg, Hogeschool van Amsterdam

‘Het onderwerp proefdieren wordt vanuit een onverwachte invalshoek benaderd!’

Bert de Weme, Noordelijke Hogeschool Leeuwarden

Nieuwe aspirant-bestuursleden

In eerdere edities van *Maatschappij & Politiek* heeft u kunnen lezen dat het NVLM-bestuur twee nieuwe aspirant-bestuursleden kon verwelkomen.

Melissa van Melle stelde zich al aan u voor, in dit nummer volgt Erik Cardinaals: ‘Sinds 1986 ben ik actief als docent Maatschappijleer. Na de lerarenopleiding te Tilburg te hebben afgesloten heb ik daarna aan de Universiteit van Tilburg de eerstegraads bevoegdheid gehaald. Van 1986 tot 1990 heb ik op allerlei schooltypen lesgegeven. Daarna gaf ik van 1990 tot 2009 Maatschappijleer en Maatschappijwetenschappen op het St.

Odulphuslyceum te Tilburg (een havo/vwo-school). In deze periode heb ik een heel aantal jaren bijscholing verzorgd voor docenten Maatschappijleer binnen *Ons Middelbaar Onderwijs*, een vereniging van scholen voor voortgezet onderwijs in voornamelijk Noord-Brabant. Verder heb ik me in deze periode hard gemaakt voor de positie van het vak Maatschappijleer, zowel binnen school als daarbuiten. Van 2002 tot en met 2006 maakte ik al eens deel uit van het NVLM-bestuur. In 2009 maakte ik de overstap naar de Lerarenopleiding Maatschappijleiding (Fontys, Tilburg). Ik geef daar inhoudelijke en vakdidactische vakken en ben daarnaast mentor en stagebegeleider. Nu ik hier al weer drie jaar werk voelde ik weer de noodzaak om lid te worden van het bestuur. Zo kan ik het bestuur ondersteunen om ons mooie vak beter op de kaart te krijgen. Daarnaast zie ik het als mijn taak om inbreng te leveren vanuit een lerarenopleiding die studenten opleidt tot een tweede- of eerstegraads bevoegdheid Maatschappijleer.’

Coen Gelinck

NVLM-bestuur

Hans Teunissen, voorzitter

telefoon: 06-28125692

e-mail: hansteunissen@nvlm.nl

Coen Gelinck, vice-voorzitter

e-mail: coengelinck@nvlm.nl

Felix van Vugt, secretaris

Amaliastraat 50

3522 AW Utrecht

telefoon: 06-16431651

e-mail: felixvanvugt@nvlm.nl

Tom Stroobach, penningmeester

telefoon: 0320-249481

e-mail: tomstroobach@nvlm.nl

Ingrid Faas, ledenadministratie

e-mail: ingridfaas@nvlm.nl

Riener Bouwmeester

rienerbouwmeester@nvlm.nl

Ruth Esselink

e-mail: ruthesselink@nvlm.nl

Arthur Pormes

e-mail: arthurpormes@nvlm.nl

Hetty Schepers

e-mail: hettyschepers@nvlm.nl

Aukje Schrijver

e-mail: aukjeschrijver@nvlm.nl

www.nvlm.nl

Girorekening NVLM: 1889654

Gesignaleerd

Talentontwikkeling

Een toekomst voor talent - dat wil zeggen: alle talenten, van alle kinderen! De centrale boodschap van het boekje *Een toekomst voor talent!* is, dat het aan onderwijs, ouders, overheid en ondernemers is om gezamenlijk te werken aan die toekomst, waarin alle talenten optimaal worden ontplooid en benut. Dat is niet alleen een maatschappelijk belang, dat elk deelbelang overstijgt, het is zelfs een morele opdracht: onze kinderen hebben er recht op want de toekomst van economie, arbeidsmarkt en samenleving is aan hun talent! Deze bundel richt zich op iedereen die er belang aan hecht dat kinderen zich optimaal ontwikkelen.

Velen voelen zich al geroepen om die morele opdracht uit te voeren en laten dat zien met voorbeelden uit tal van praktijken. Zij inspireren tot navolging, om samen op weg te gaan en vanuit ieders talent te werken voor de toekomst!

Informatie: www.swpbook.com.

Democratische grondwet

De huidige Grondwet ademt, wat betreft de stijl van besturen, nog altijd de sfeer van

1848, het jaar waarin Thorbecke de basis voor de huidige Grondwet legde. De huidige Grondwet houdt alle belangrijke beslissingen angstvallig buiten het bereik van de burgers. De burger wordt voor onmondig gehouden, niet in staat zichzelf te regeren. Dit alles terwijl Nederland een bevolking heeft die tot de best opgeleide in de wereld behoort en steeds mondiger wordt. Behalve onverschillig, voelen burgers zich vaak machteloos en gefrustreerd. Zij stemmen steeds minder op gevestigde partijen of stemmen in het geheel niet. Dit is op den duur een onhoudbare situatie. Een Grondwet die de burgers voor onmondig houdt, dient te worden gewijzigd of vervangen.

Een wijziging van de huidige Grondwet teneinde alle tekortkomingen te niet te doen zou zo ingrijpend zijn dat deze moeilijk zo niet onmogelijk via de bestaande, in de huidige Grondwet voorgeschreven, wijzigingsprocedure tot stand te brengen is. De enige manier om de Grondwet de democratische legitimiteit te verschaffen, is om deze via een referendum aan de burgers voor te leggen, maar dat kan niet volgens de huidige Grondwet. Het initiatief voor vervanging van de huidige Grondwet zal dan ook van de mondige burgers moeten komen. *Hoogste tijd voor een democratische grondwet* van Pieter Bijlard.

Informatie: www.boekscout.nl.

Massamedia

MediaMind is een jaarlijks terugkerend project van NTR:Schooltv en het *NOS Journaal*.

Op de site van *MediaMind* staan werkbladen met opdrachten over verschillende onderwerpen die met massamedia te maken hebben. De opdrachten zijn gekoppeld aan afleveringen uit NTR: Schooltv-programma's die over media gaan. De onderwerpen die aan de orde komen zijn: de geboorte van een nieuwsitem, publieke omroepen, *Who's got the power?*, acteren in een soap, videoclip, film: entertainment of statement?

De werkbladen sluiten aan bij de afleveringen van *MassaMedia* voor vmbo, havo en vwo.

Informatie: www.schooltv.nl.

**De volgende
Maatschappij & Politiek
verschijnt op 23 september.
De redactie wenst u een
prettige zomervakantie.**

Maatschappij & Politiek

is een uitgave van ProDemos, Huis voor democratie en rechtsstaat. Hierin zijn tevens opgenomen de mededelingen van de NVLM. De redactieleden zijn in hun journalistieke werkzaamheden onafhankelijk.

Redactie

Bas Banning, Wolter Blankert, Radboud Burgsma, Douwe van Domselaar, Coen Gelinck, Hans van der Heijde (hoofdred.), Lieke Meijs, Gerard van Rossum, Anique ter Welle.

Eindredactie

Maarten Cras

Vormgeving

Addy de Meester

Opmaak

Ron Zijlmans

Omslagfoto

DemocratieLAB (foto: ProDemos)

Druk

Drukkerij Haasbeek

Uitgever

ProDemos

Hofweg 1H

2511 AA Den Haag

telefoon 070 7504646

e-mail: uitgeverij@prodemos.nl

Redactiesecretariaat

ProDemos

Hofweg 1H

2511 AA Den Haag

telefoon 070 7504646

e-mail menp@prodemos.nl

www.maatschappijenpolitiek.nl

Abonnementenprijsen M&P

Zie www.maatschappijenpolitiek.nl

Nieuwe abonnementen

Abonnementen kunnen op elk gewenst tijdstip ingaan na ontvangst van het abonnementsgeld. Afhankelijk van de ingangsdatum wordt een evenredig gedeelte van de prijs van een jaarabonnement in rekening gebracht. Abonnementen kunnen ook worden aangegaan met terugwerkende kracht. Dit is echter afhankelijk van de voorraad oude nummers. Aanmelding van nieuwe abonnees bij de uitgever.

Beëindiging abonnement

Opzegging schriftelijk tot 1 december van het lopende abonnementsjaar.

Auteursrecht

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd zonder voorafgaande toestemming van de redactie met uitzondering van de tekst van het leerlingmateriaal, indien dit geschiedt zonder winstoogmerk.

In alle gevallen dient de bron duidelijk te worden vermeld.

Advertenties

Zie www.maatschappijenpolitiek.nl.

Of op aanvraag bij de uitgever,

telefoon 070 7570200.

Kopij en mededelingen

Bijdragen naar het redactiesecretariaat.

ISSN 1566-1555

FORT VAN DE DEMOCRATIE

feliciteert ProDemos met het
DemocratieLAB

De makers van het Fort van de Democratie in Utrecht ontwikkelden met het team van ProDemos een laboratorium waarin bezoekers vanaf 14 jaar de democratie letterlijk onder de loep kunnen nemen.

Het DemocratieLAB is ontworpen en geproduceerd door Hayo van Gernerden
Het project werd gefinancierd door Adessium Foundation.

We wensen ProDemos alle goeds en heel veel leerplezier met het DemocratieLAB

Open Dag
Fort van de Democratie
14 september 12-17u

Het Fort van Democratie is een project van de Stichting Vredeseducatie.
Voor informatie en boekingen van groepsbezoeken: www.fortvandedemocratie.nl